

TÜRKİYE'DE İÇ GÖÇÜN SOSYO-EKONOMİK NEDENLERİNİN BÖLGESEL ANALİZİ

REGIONAL ANALYSIS OF SOCIO-ECONOMIC DETERMINANTS OF INTERNAL MIGRATION IN TURKEY

Engin DÜCAN

Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, ADANA
(enginducan@gmail.com)

ÖZ

Göç, insanlığın başlangıcından beri var olan bir olgudur. Ancak düzenli olmayan ve yasadışı göç, tüm toplumların temel sosyal sorunlarından biridir. Türkiye'de gerçekleşen iç göçün belirleyicisi olarak eğitim düzeyi, istihdam oranı, üretim artışı ve terör olaylarının alındığı çalışmamızda, TÜİK alt bölge sınıflandırmasına göre oluşturulmuş, 21 bölge için panel regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Veri seti için en uygun modelin tesadüfi etkiler modeli olduğu bulunmuştur. Beck-Katz panel düzeltilmiş standart hataların kullanıldığı modelin tahmin sonuçlarına göre ortaokul düzeyindeki okullaşma oranındaki artış göçü artırırken, istihdam artışı göçü azaltmaktadır. Terör olaylarındaki artış da yine göçe sebep olan önemli bir değişken olarak bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: İç göç, Sosyo-ekonomik nedenler, Panel veri regresyon analizi, Tesadüfi etkiler modeli

ABSTRACT

Migration is a phenomenon which has existed since the beginning of mankind. However irregular migration is the basic social problem of the whole society. In this study that the level of education, employment, production and terrorism variables are discussed as determining factors investigating the causes of migration took place in Turkey. The economic, social, cultural and geographical aspects of certain provinces of similar population size grouping formed by considering the sub-region 21 of panel data set was used. Random effects model was used in accordance with model our data set in panel data regression analysis. According to the findings, while employment increase has slowed down the migration a one level, increase in schooling at secondary level significantly increases the migration. Additionally, the increase in terrorist incidents were also still an important variable that cause migration.

Keywords: Internal migration, Socio-economic causes, Panel data regression analysis, Random effects model

1. Giriş

Genel anlamda, insan topluluklarının ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal ve güvenlik gibi nedenlerden dolayı bir yerden başka bir yere gitmesi şeklinde tanımlanan göç, yıllar boyunca birçok ülkenin toplumsal sorunu olmuş ve günümüzde de ulusal ve uluslararası boyutları olan küresel bir sorun olma özelliğini sürdürmektedir. Tarihin başlangıcından günümüze kadar devam eden göç olgusu için Ortaylı (2006), tarihte göç etmeyen insan ve toplum olmadığını belirtmektedir (Ortaylı, 2006 akt. Çağlar, 2011:5 5). Her çeşidi ile göç, Türkiye tarihinin her döneminde görülen bir olgudur (Koçak ve Terzi, 2012). Bir anlamda modern Türkiye'nin toplumsal yapısının, dış ve iç göçler ile oluştuğu söylenebilir (Kazgan, 1971).

Asya, Avrupa ve Afrika gibi eski dünyanın keşişim noktasında yer alan Anadolu, tarih boyunca göç almış ve nüfusu sürekli artmıştır (Çiçekli ve Demir, 2015: 12, 24; Kaya ve Erdoğan, 2015; Deniz, 2014). Osmanlı Devleti'nin gerileme ve dağılma döneminde kaybedilen topraklardan merkeze doğru iç göç hareketleri olmuştur. 1821 ile 1922 yılları arasında, Osmanlı Devletinin gerilemesi ve toprak kayıpları dolayısıyla beş milyondan fazla nüfus, yaşadıkları topraklardan göç etmiştir. Söz konusu yüzyıl boyunca yaklaşık beş buçuk milyondan fazla nüfus ise göç sırasında ve savaşlarda, açlıktan ve hastalıklardan yaşamını yitirmiştir (McCarty, 1998).

Göç olgusunun, Türk modernleşme projesinde önemli bir konumu vardır. Bir yönüyle, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin uluslararası göç hareketleriyle iç içe olduğu söylenebilir. Cumhuriyetin ilk döneminde ulus-devlet oluşum sürecinde, göç politikaları ile daha türdeş bir toplumsal yapının oluşturulabilmeye çalışıldığı gözlenmektedir. Bu bağlamda yapılan uluslararası antlaşmalar gereğince yirminci yüzyılın başında, yeni kurulan ulus-devletin sınırları içinde kalan üç milyona yakın gayri-Müslim nüfusun dış göçü sağlanmıştır. Ulus-devlet kurma hedefine paralel olarak, ulusal sınırların dışında komşu ülkelerde kalan yaklaşık iki milyon Türk ve Müslüman nüfus ülkeye göç etmiştir (İçduygu vd., 2014: 313-315). Bu göç olgusu cumhuriyet Türkiye'sinin sonra ki dönemlerinde de devam etmiştir (Çağlar, 2011: 45-46). Türkiye genelinde tüm nüfusun %25,6'sının yaşamları boyunca en az bir kez iç göç yaptıkları tespit edilmiştir (İçduygu vd., 1998a: 224). Cumhuriyet döneminde nüfus mübadeleleri dışarda bırakılırsa, 1920'lerin sonu ile 1950 arasında yoğun iç göçün yaşanmadığı görülmektedir. 1923-50 yılları arasında tarım toplumu olan Türkiye'nin, köy nüfusunun sorunlarını yerinde çözme ve köylüyü köyünde tutmaya yönelik Halkevleri ve Köy Enstitüleri açılması gibi iç göçü önleyici politikalar uyguladığı bilinmektedir (Kurt, 2003: 60-66). Bu göç politikasıyla uyumlu bir şekilde, yurtdışından zorunlu göç yapanların büyük bölümü, tarımda işgücü eksikliğini kapatmak ve göç eden yeni nüfusu tarımsal üretime katabilmek için toprak ve para yardımı yapılmış, söz konusu göçmenler kırsal alanlara yerleştirilmiştir (Özbay, 2001: 8). 1950-1980 döneminde devletin iç göçü önleme konusunda izlediği politikalarında değişikliğe gidilmiş, kırsal alanlardan şehirlere iç göçün adeta teşvik edildiği söylenebilir. Bu politika değişimine bağlı olarak kırsal ve kentsel alanların nüfus yapısında gözle görülür bir değişim yaşanmıştır. Ancak bu politika değişimi kamu otoritesinin iç göçün gerçekleştiği kentsel mekânlarda planlı ve düzenli bir şekilde kırsal alandan kentlere geçildiği anlamına gelmemektedir.

Birçok nedeni ve sonucu olan iç göç hareketlerinin iyi analiz edilmesi ve göçmenlerin uyumu ve entegrasyonuna yönelik tedbirlerin alınması, stratejilerin geliştirilmesi, çok önemli ve hassas bir konumda bulunan Türk toplumunun geleceği açısından çok önemlidir (Şeker vd., 2015).

2. Geçmişten Günümüze Türkiye’de İ Göç Hareketleri

Günümüzde en fazla gündeme gelen, üzerinde tartışılan toplumsal sorunlardan birisi de i göç olgusudur. Türkiye’de hem geçmişte hem de günümüzde oldukça karmaşık bir göç süreci yaşanmış ve halen de yaşanmaktadır. (İçduygu, vd., 1998b: 217). Türkiye gibi sanayileşmesini tam olarak sağlayamamış ölkelerin en önemli sorunlarının başında, sanayileşme hamlesini sağlayacak, katma değer yaratacak iyi yetişmiş insan ve nitelikli işgücüne sahip olmamaları gelmektedir. Gelişmiş toplumlarda i göçler, büyük ölçüde sanayileşme ve kapitalistleşme sonucunda başlamış iken; az gelişmiş ve gelişmekte olan ölkelerde i göçler ya sanayileşme hareketini başlatmış ya da itici gücünü oluşturmuştur. Eğer göç zorla yer değiştirmeleri değil de sadece gönüllü yer değiştirmeleri içeriyorsa modern toplumun, ulus devletin ve özgür bireylerin varlığını ifade eder. Diğer bir deyişle i göç, toplumsal hareketliliğin ve gelişmenin bir göstergesi olarak modern sanayi toplumlarının bir özelliği olarak ortaya çıkmaktadır (Tekeli, 2008:173).

Göçün farklı türleri olmakla birlikte, en önemlilerinden birisi i göçtür. Türkiye 1950’li yıllarla birlikte modern anlamda göç dönemine girmiş ve ölkenin yerleşim yapısı ve nüfus hareketleri bu dönemden sonra nüfus artışı ve tarım kesiminde yaşanan yapısal dönüşümler nedeniyle tamamen değişmeye başlamıştır. Toplumsal bir olgu olarak göç, sosyal, kültürel ve ekonomik bir takım değişikliklere neden olmaktadır. Toplumsal gelişimiyle de paralel bir şekilde, 31 Aralık 2015 itibariyle TÜİK’in verilerine göre, 1950 yılında Türkiye nüfusunun %25’i kentlerde yaşarken, 2015 yılında bu oran %92,1’ye kadar yükselmiştir.

18. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren gelişmiş toplumlarda başlayan kapitalistleşme ve sanayileşme olgusuna bağlı olarak kırsal alanlardan iş bulmak ve çalışmak için fabrikaların olduğu kent merkezlerine yoğun göçlere ve bu göçlerin oluşturduğu yoğun nüfus dolayısıyla kentleşmeye yol açmıştır (Bahar, 2015: 361-397). Türkiye’de ise bu toplumsal sürecin batılı toplumlardan yüz yıl sonra, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başladığı görölmektedir. Bir ölkede sınırları içerisinde gerçekleşen uzun süreli yer değiştirmeler olarak tanımlanabilecek i göçler, üretimde ihtiyaç duyulan iş gücünü ve sermayeyi bir araya getirmesi nedeniyle kalkınma, nüfusun şehirlerde toplanmasını sağlaması nedeniyle de kentleşme açısından gereklidir. Diğer bir deyişle i göçlerin, geç modernleşme süreçlerine girmiş toplumların, tarım toplumundan sanayi toplumuna ve sanayi toplumundan da bilgi toplumuna geçişte önemli bir faktör olduğu söylenebilir. Bu yönüyle sağlık ve düzenli i göç iyi yönetildiğinde gelişmenin önemli bir dinamiği olabilir. Ancak, 1950’lerden itibaren kırsal alanlardan kentlere doğru yaşanan yoğun ve hızlı bir göç hareketlerinin sonucu ortaya çıkan kentleşme olgusu, sanayileşmenin sonucunda gerçekleşen sağlıklı kentleşme değildir. Bu kontrolsüz ve düzensiz i göç kentlerde, gecekonduleşma adı verilen plansız ve düzensiz kentleşmeye yol açmıştır (Sağlam, 2006).

Türkiye’de II. Dünya savaşı sonrası, nüfus artış trendine girmiştir. Kırsal alandaki nüfus artışı, tarımda makineleşme, var olan tarım arazilerinin miras yolu ile parçalanması, kırsal alanda büyük bir toplumsal kesimin işsiz kalmasıyla sonuçlanmıştır. Bu faktörler, Türkiye’de i göç olgusunun hızlanmasına neden olmuştur (Yenigöl, 2005: 273). Batı’dan gelen Marshall yardımları gibi maddi yardımlar, tarımda makinalaşmanın artması, ithal ikamesine ve tüketime dayalı modernleşme olgusu, kırsal alanlarda toprağa dayalı işlerden kopuşu hızlandırmıştır. Bu kopuş köyden kente göçü artırmıştır (Güreşçi, 2011). Büyük kentlere göç eden niteliksiz ve iyi bir eğitimi olmayan bu genç nüfus kentlerde, yeni oluşmaya başlayan sanayi ve hizmet sektörü için ciddi bir işgücü kaynağı oluşturmuştur. Bu durumun doğal bir sonucu olarak, var olan geçici mevsimlik tarım işçisi göçüne ek olarak, tarımsal faaliyetlerden geçimini sağlayan ve kentte sürekli yerleşmeye

niyetli, kır kökenli insanların kentlere ve yeni sanayi merkezlerine göçüne dönüşmüştür (Keyder 1987: 135-140; Kıray, 1982).

1950'lerden itibaren geç sanayileşme ve kentleşme süreciyle birlikte Türkiye'de yoğun iç göçler yaşanmaya başlamıştır (Kıray, 2007; Kıray, 1982; Sağlam, 2006). Bu dönemde genel anlamda tarım toplumu olan Türkiye toplumunun geç modernleşme ve sanayileşme süreçlerine girmesiyle birlikte, toplumsal yapısında ciddi değişim ve dönüşümlerin başladığı görülmektedir. Bu toplumsal yapı değişiminde, kırsal alanların "itici" faktörlerinin yanında, kentsel alanların "çekici" koşulları da önemli oranda nüfusun kentsel alanlara yığılmasına yol açmıştır.

İç göçteki bu gelişmelerin, Türkiye'nin genel sosyo-ekonomik gelişmesine bağlı olduğu söylenebilir. Ancak Türkiye'de 1950'li yıllarda başlayan hazırlıksız yakalanılan plansız ve düzensiz iç göç hareketleri, gerek göç eden bireyler, gerek göç alan kentler ve gerekse de göç veren kırsal alanda çok derin ve geri dönüşü olmayan etkiler bırakmıştır (Kıray, 2007; Keleş, 2010; Koçak ve Terzi, 2012). Hazırlıksız yakalanılan bu iç göç olgusunun neden olduğu sorunların başında; işsizlik, yoksulluk, çarpık kentleşme ve gecekondulaşma sorunları gelmektedir (Kıray, 2007; Keleş, 2010; Ayata, 1989; Bayhan, 1997; Sezal, 1997; Bahar, 2015: 374; Çakır, 2011; Sağlam, 2006). Köyden kentlere iç göç dalgası batılı toplumlardan yaklaşık bir asır sonra ve düzenli olmasa da, Türkiye'nin toplumsal yapısında önemli yapısal değişimlere neden olmuştur. Bu iç göç dalgası kentlerde yaşayan ve emeği ile geçinen yeni bir işçi sınıfının ve orta sınıfın oluşmasına neden olmuştur (İçduygu vd. 1998b). Bu ilk dönemde, Türkiye'de yaşanan iç göç olgusu, bir taraftan kentin "çekiciliği", diğer taraftan kırsal bölgelerde nüfusun artışı, toprakların küçülmesi, tarımsal üretimin kapitalistleşmesi, tarımda makinalaşma gibi faktörlerden dolayı ekonominin zayıflaması ve yaşam koşullarının zorlaşması gibi köyden kaynaklı "itici" faktörler ile açıklanabilir (Yamak, ve Yamak, 1999) Genel olarak; Türkiye'de iç göç; tarıma yeni teknolojilerin girmesi, entansif tarım uygulamaları, toprak yetersizliği, toprağın mirasla parçalanması, hızlı nüfus artışı ve yaşam biçiminin sınırlılığı, kentlerdeki sosyal ve kültürel olanaklardan yararlanma isteği, kentlerin iş bakımından daha cazip olması, haberleşme ve ulaşım imkânlarındaki gelişmeler ve çeşitli düzeylerde verilen yönetimle ilgili kararlar ve uygulamaya konulan politikalar şeklinde açıklamak mümkündür (Ercilasun, vd., 2011; Gökhan ve Filiztekin, 2008; Gür, ve Emel, 2004; Gürbüz ve Karabulut, 2008).

3. Türkiye'de İç Göç Eğilimleri Üzerine Yapılmış Araştırmalar

Türkiye'de köyden kente göçlerdeki artış, bu olguya ilişkin bilimsel araştırmaların da artmasına yol açmıştır. Türkiye'de iç göçle ilgili bilimsel alan yazın incelendiğinde, 1960'lı yıllarda yapılan bilimsel çalışmaların, 1970'lerde azaldığı ve bu azalış trendinin sonraki yıllarda sürdüğü görülmektedir. (Tarih Vakfı, 1998: 78). Bundan dolayı, göç araştırmalarında 1960'lı yıllar "altın yıllar" olarak nitelenmektedir (Tarih Vakfı, 1998: 88). Türkiye'den 1960'lı yıllarla birlikte, kentlerde istihdam olanağı bulamayan vatandaşların, başta Almanya'nın ara eleman açığını kapatmak üzere, Avrupa ve dünyanın değişik yerlerine işçi göçlerinin toplumsal bir olgu olarak başladığı bir gerçektir (Yalçın, 2004: 6). 1970 ve 1980'lerde iç göçün "zincirleme" etki ile devam etmiştir. 1990'larda ise küreselleşme, bilişim, iletişim ve ulaşım alanındaki teknolojik gelişmelerin göçün dinamiklerinde değişmeye neden olduğu görülmektedir (İhlamur-Öner ve Şirin Öner, 2012). Bu gelişmelere ek olarak, "Kürt sorunu" çerçevesinde ortaya çıkan zorunlu iç göçe yol açmıştır (Gündüz ve Yetim, 1997). 1990'ların başlarından itibaren, doğu ve güneydoğu bölgelerinde yaşanan terör olaylarındaki artış, daha önceki ekonomik ve sosyal etkenlerden kaynaklı gönüllü iç göçlerden farklı olarak, zorunlu iç göçlerde bir artışa yol açmıştır. Bu bağlamda, Türkiye' deki

iç göç olgusuna ilişkin olarak Mersin’de (1996) “Toplum ve Göç” ve Bolu’ da (1997) “Türkiye’ de İçgöç” başlıklı iki konferans düzenlenmiş ve bu dönemde çok sayıda akademik rapor ve araştırma yapılmıştır.

Türkiye’de modernleşmeye bağlı olarak yoğun iç göçler 1950’li yıllarda başlamış, 2000’li yıllara kadar değişik hız ve yoğunlukta süregelmiştir. Bu iç göçler Türkiye’nin özellikle kuzey ve doğusundan batı, güney ve kuzeybatı yönünde gerçekleşmiştir. 2000’li yıllardan itibaren göç hızında azalmalar görülmesine rağmen, Ankara, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Tekirdağ, Antalya ve Bursa gibi iller halen çevreleri açısından birer çekim merkezi olmaya devam etmektedir. Göç almaya devam eden illerde ve hâlihazırda göç almayan, ancak çok fazla göçmen nüfus barındıran Adana ve Mersin gibi illerde emniyet ve asayişin sağlanmasında iç göçler olumsuz bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır (Ay, 2013). 2001 Irak savaşı ve 2009 Arap Baharı sonrasında Türkiye’ye Ortadoğu’dan yaşanan yoğun mülteci akını sonrası dış göçlerin yol açtığı sorunlar ve çözümleri üzerine bilimsel çalışmalarda bir artış görülmektedir.

Türkiye’de 1950’li yıllardan itibaren başlayan göçlerle kentleşme sürecinde hızlanma görülmektedir. Türkiye’de iç ve dış göçlerde yaşanan artış, toplumsal bir sorun olan iç göç olgusuna yönelik bilimsel çalışmalarda da artışa yol açmıştır. İç göçle birlikte nüfus, belli bölgelerin kent merkezlerinde yoğunlaşmaya başlamıştır. Türkiye’de iç göçlerin, ekonomik yönden geri kalmış doğu bölgelerinden gelişmiş batı bölgeleri doğrultusunda gerçekleştiği gözlenmektedir (Çelik, 2007).

Karabulut ve Polat (2007) çalışmalarında göçün en yoğun yaşandığı Ağrı, Kars, Iğdır ve Ardahan illerdeki göçün neden ve sonuçlarını Korelasyon ve Anova analizleri ile belirlemişlerdir. Bu çalışmada göçün en önemli nedenleri olarak; sağlık ve eğitim hizmetlerinin yetersizliği, sosyal faaliyetlerin azlığı, iklim koşullarının zorluğu ve daha iyi iş bulma faktörleri saptanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından 2006 yılında Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması yapılmıştır. Bu çalışmada Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki göç veren 14 ilden; İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Mersin, Bursa, Antalya, Malatya, Manisa ve Kocaeli gibi, yoğun göç alan illere 1984 ve sonrasında ‘göç etmiş ve geri dönmüş veya ‘göç etmiş ve geri dönmemiş nüfus üzerinde yapılmıştır (HÜNEE, 2006). Araştırmada nüfusun %64,7’sinin yaşamları boyunca en az bir kez göç ettiği, toplam göçlerin yaklaşık %58’i ise son yirmi yılda yapıldığı tespit edilmiştir.

Türkiye’de yaşanan iç göçlerin bir diğer nedeni ise terör problemidir (Aile Araştırma Kurumu, 1998; Sevim, 2001; Aksoy, 2004; HÜNEE; 2006; Şen, 2014). Türkiye’nin sosyolojik açıdan yaşamış olduğu az gelişmişliğin neden olduğu problemleri, daha da ağırlaştıran terör, işsizlik ve göç problemleri, toplumsal yaşamı olumsuz etkilemektedir (Sevim, 2001). Terör nedeniyle zorunlu göçe tabi tutulan ailelerin en büyük sorunu, iş bulamama ve dolayısıyla geçim sıkıntısıdır.

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu 1997 yılında yapmış olduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Terörden Kaynaklanan Göçlerin Aile Yapısına Etkileri araştırmasının bulgularını da kullanarak “Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde Terörün Neden ve Sonuçları” başlıklı bir çalışmaları bulunmaktadır. Ayrıca, Erkan ve Bağlı (2005) 1990-2003 yılları arasında Diyarbakır’a göç eden veya göç etmek zorunda kalan ailelerden 200 kişilik örneklem grubu ile yüz yüze anket tekniği ile bir araştırma yapmıştır. Kırsal kesimden Diyarbakır kent merkezine göç edenler üzerinde yapılan bu alan araştırmasında, katılımcıların; %37,5’i terör, %22’si çocuklarının eğitimi

ve %21,5'i ise iş arama-bulma nedeniyle göç ettiklerini ifade etmiştir. Söz konusu iç göç yapan nüfusun yarıya yakını terör olaylarının yoğun yaşandığı 1990-1995 yılları arasında kırsal alandan Diyarbakır kent merkezine göç etmiştir. Genel olarak, kırsal alandan görece olarak daha gelişmiş kentlere iç göç trendinden farklı olarak, Yüksekova'nın ekonomik, iklim, sosyal ve tarih gibi iç göçe neden olan çekici faktörle sahip olmadığı halde kent 1990 sonrası ilçede büyük bir nüfus patlaması yaşanmıştır. Gökburun, Yüksekova'ya yapılan göç olgusunun temel nedeni olarak bölgede yaşanan terör olduğunu vurgulamaktadır (Gökburun, 2014).

2006 yılında Hacettepe Üniversitesi Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması'nda 1986-1995 yılları arasında Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden yapılan göçlerin %81,4'nin terör dolayısıyla olduğunu en fazla güvenlik nedeniyle, 1996-2005 yılları arasında ise, en çok ailevi nedenlerle göç edildiği tespit edilmiştir (HÜNEE, 2006).

Bir diğer çalışmada ise, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde terör kaynaklı zorunlu göç etme durumu 1983 yılından önce % 7 düzeyinde iken, 1983-1990 yılları arasında %64,5'a yükselmiş ve bu artış 1993 yılına kadar sürerek %83,4'e ulaştığı tespit edilmiştir (Aksoy, 2004). 1994 yılından itibaren ise terörden kaynaklanan zorunlu göç oranı azalmaya başlamış, 1997 yılında %28'e düşmüştür (Aksoy, 2004).

Modernleşmenin ve sanayinin artmasıyla birlikte, toplumlarda gelişme düzeyi ile bağlantılı olarak kapitalistleşmenin de artmaya başladığı görülmektedir. Bireyler, doğup büyüdükları yerleşim birimlerinden koparak iş bulmak için kentlere göç etmektedirler. İç göç nedenleri arasında en önemli ekonomik itici neden olarak işsizlik bulunmaktadır. Yoksulluk, istihdamın olmayışı yani işsizliğin sonucu gelişen durumdur. İşsizliğin gençler arasında daha yoğun olması nedeniyle, gençlerin diğer yaş gruplarına göre göçe daha eğilimli oldukları görülmektedir (Kutal, 1992: 66). İç göçlere yol açan çekici faktörler açısından bakıldığında, istihdam ve iş bulma olanaklarını barındıran organize sanayi ve iş piyasalarının genellikle büyük şehirlerde bulunmasından dolayı kırsal kesimlerden söz konusu kent merkezlerine doğru göç hareketleri yaşanmaktadır (Es ve Ateş, 2004:218). Kırsal kesimlerdeki işsizlik ve her geçen zaman diliminde kötüleşen sosyo-ekonomik koşullar, kırsal alanlardan kentlere yapılan hızlı göç artışının temel nedenidir. Türkiye'de Ergil'in (1995) yaptığı çalışmada %40,2 ve Özdağ'ın çalışmasında ise %35,8 ile birinci neden olarak işsizlik nedeni ile iç göçün yaşandığı tespit edilmiştir (Bayhan, 1997:184).

Göç veren yerleşim birimlerinden göç alan illere göç eden her 100 kişiden yaklaşık 25'i ekonomik nedenlerle göç etmektedirler. İç göç kararını, çok göç alan yerleşim birimlerindeki gelir düzeyinin daha yüksek olmasından etkilendiği görülmektedir. Bundan nedenle, gelir dengesizliğinin iç göç olgusunun önemli nedenlerinden biri olduğu görülmektedir (Yamak ve Yamak, 1999: 23-24).

Gelişmekte olan toplumlarda, kır kent ve bölgeler arası gelişmişlik farklarından dolayı kentsel alanlarda iş bulma/istihdam edilme olasılığı, kırsal kesimlere göre daha hızlı artmaktadır. Ekonomik kalkınmayla birlikte kişi başına düşen gelir arttıkça, kentlerde üretilen mal ve hizmetlere talep, kırsal alanda üretilen tarım ürünlerine oranla daha fazla artmaktadır. Speare ve Haris (1986: 240) bireylerin istihdam fırsatlarına daha duyarlı olduğunu belirtir. Bu durum kırsal alandaki gelir düzeyini ve yaşam koşullarını olumsuz etkilemekte ve kentin cazibesini artırmaktadır. Kentin çekiciliğinin diğer bir nedeni de; işportacılık, hizmetçilik, hamallık gibi işlerden oluşan marjinal sektörün varlığıdır. Marjinal sektör kırsal alanlardan kentlere göçü etkileyen bir unsurdur (Kaya, 2007: 85-86).

Bireylerin göç davranışını etkileyen değişkenlerden biri olan ücretin, düşük ücretli yerlerden yüksek ücretli bölgelere; istihdam fırsatlarının az olduğu alanlardan, çok olduğu alanlara hareket edeceği şekilde olması beklenir. Zira R. A. Nakosteen ve M. Zimmer'e (1980) göre, göçü etkileyen faktörlerden en önemlisi; göç edenler ile göç etmeyenler arasındaki gelir farklılığıdır (Greenwood, 1985: 534). B.M. Walsh (1974) ve D. Salvatore (1977) yaptıkları çalışmada oluşturdukları göç modelinde, gelir ve istihdamın en önemli açıklayıcı değişken olduğunu öne sürmektedir (Greenwood, 1985: 537). J. Ledent (1983)'te yaptığı çalışmasında, Kanada'daki bölgeler arası göçün reel ücretlerle doğrudan, işsizlik oranıyla ise ters yönlü ilişki olduğunu bulmuşlardır (Greenwood, 1985: 538). D. Friedlander ve R.J. Roshier 1966 yılındaki çalışmalarında göçün, ücret ve istihdam fırsatı değişkenlerinden yola çıkılarak açıklanabileceğini öne sürmektedir (Boyer ve Hatton, 1997: 711). Göç eden bireylerin Tanzanya, Mısır ve Brezilya' da kentsel ücret düzeyinden olumlu yönde etkilendiği bulmuşlardır (Parnwell, 1993: 85).

R. Yamak ve N. Yamak (1999) çalışmasında, 1980-90 döneminde Türkiye'de göç ve gelir arasındaki ilişki analizlerinde, iller arası gelir farklılığının göçü önemli ölçüde etkilediği sonucuna varmıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden diğer illere yapılan her 10 göçten biri göç etmesinin hemen ardından iş bulabildiği sonucuna varmaktadır (HÜNEE, 2006). Çünkü iş bulma süreci genelde 1 ay kadar sürmektedir. İş bulana kadar hane halkı geçimini borç bularak sürdürmektedir (HÜNEE, 2006).

Ceritli, Sunar ve Demirci (2005) çalışmalarında ülke içindeki göç hareketliliğinin zaman içindeki değişimini ve bu değişimin nüfus yapısına etkilerini incelemişlerdir. 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre göç eden nüfusun nitelikleri, toplam nüfus ile farklılıkları yapılan analizlerle belirlenmiştir. Türkiye'de yaşanan göçün gerçek nedeninin iş bulma olduğu, tayin/atama, eğitim ve Marmara ve Düzce depremlerinin etkisinin de hem iller arası hem de il içinde yoğun göç hareketlerine neden olduğu saptanmıştır.

Mutlu (1990), 1973-86 arası tarımsal ürünler fiyat endeksi, sanayi ve hizmet ürünleri fiyat endeksi ile hesapladığı bölgesel iç ticaret hadlerin, kırsal refah ile iç göç üzerindeki etkisini araştırmıştır. Sonuç olarak, kırsal refahın iç ticaret hadlerine paralel geliştiği, kırsal alandaki refaftaki düşüşün kırdan göçü artırdığı bulmuştur.

Panel veri modelleri ile Pazarlıoğlu (2007) Türkiye'de iç göçün ekonometri modellerini geliştirmiştir. Bu modelleri kullanarak senaryo analizi yapmıştır. Bu analizlere dayanarak Türkiye'de iç göç üzerine öngörüler yapmıştır. Sonuç olarak iç göçün önlenmesi için; gelir dağılımındaki eşişsizliğin giderilmesi ve kentler arasında ekonomik farklılıkların ortadan kaldırılması gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca çarpık kentleşmenin yaşanan iç göçün en önemli sonucu olduğunu ileri sürmektedir.

Elmastaş ve Yılmaz' göre, Van ilinin verdiği ve aldığı göçün, birbirinden farklı nedenlerle gerçekteştiğini savunmaktadır. Van ilinin verdiği göçlerin; %31'i hane halkı fertlerinden birine bağlı göç, %30'u iş arama/bulma, %14'ü tayin/atama, %5'i eğitim, %5'i evlilik, %1'i güvenlik, %2'si bilinmeyen, %12'si diğer nedenlerden kaynaklanmaktadır. Van ilinin 2010-2011 döneminde en fazla göçü, istihdam yetersizliğine bağlı ekonomik nedenlerle diğer illere göç verdiğini belirtmektedir (Elmastaş ve Yılmaz, 2015).

4. Veri Seti ve Ekonometrik Yöntem

4.1. Veri Seti

Türkiye’de iç göçün nedenlerine ilişkin yapmış olduğumuz bu çalışma kapsamında modele dâhil edilen tüm değişkenler, TÜİK İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırmasına göre “Alt Bölgeler” olarak ele alınan il gruplarına göre derlenmiştir. Alt bölge sınıflandırması, ekonomik, sosyal, kültürel ve coğrafi yönlerden benzer illerin belirli bir nüfus büyüklüğü de dikkate alınarak gruplanmasıyla oluşturulmaktadır. “Terör Olayları Sayısı” değişkenine ait veriler, dünya genelinde gerçekleşen terör olaylarına ilişkin bilgilerin açık kaynak şeklinde sunulduğu “Küresel Terörizm Veri Tabanı (Global Terrorism Database)’dan alınmıştır. Net okullaşma oranı değişkeni orta öğretimde okullaşma oranını ifade etmektedir ve illerin eğitim düzeyinin bir göstergesi olarak alınmıştır. Verinin yılı, eğitim-öğretim döneminin ilk yılı olarak gösterilmiştir. İstihdam Oranı, bir ülkede çalışan insan sayısının, çalışabilir yaştaki insan sayısına, yani aktif nüfusa (genellikle 15-64 yaş arasındaki nüfus) bölünmesiyle bulunan oran şeklinde ifade edilmektedir (www.tuik.gov.tr). İstihdam oranındaki gelişmeyi izlemek de milli gelirin ne yönde gittiğini anlamak açısından önemlidir. Kişi başına sanayi elektrik tüketimi (KWh) değişkeni şehirlerde gerçekleştirilen nispi üretimin bir göstergesi olarak ele alınmıştır. Tablo 1’de detayları verilen değişkenlere ait 2007-2014 yılları arası verilere ulaşılabilmiş ve analizde kullanılmıştır. Analiz aşamasına geçilmeden önce değişkenlerin trend ve mevsimsellik özellikleri araştırılmış ve trend etkisinin olduğu GOC, EGITIM, ve TEROR değişkenleri trendden arındırılmıştır. Analizler Eviews 8.0 ve Stata 13 paket programları kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1. Kullanılan Değişkenler, Kısaltmalar ve Veri Kaynakları

GOC	EGITIM	ISTIHDAM	SANELEKT	TEROR
Verilen Göç Miktarı (kişi sayısı)	Ortaokul Düzeyinde Okullaşma Oranı (net)	İstihdam Oranı	Kişi Başına Sanayi Elektrik Tüketimi (KWh)	Gerçekleşen Terör Olayı Sayıları
TÜİK Nüfus ve Göç istatistiklerinde adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre düzenlenen verilerden alınmıştır.	TÜİK Eğitim İstatistiklerinden Alınmıştır	TÜİK İşgücü İstatistiklerinden Alınmıştır	Enerji Bakanlığı Elektrik Kullanım İstatistiklerinden Alınmıştır.	Küresel Terörizm Veritabanı (Global Terrorism Database)’den alınmıştır.

4.2. Ekonometrik Yöntem

4.2.1. Panel Birim Kök Testi ve Regresyon Analizi

Panel veri setlerinde hem yatay kesit, hem de zaman serisi boyutuna sahip çok sayıda gözlem değeri kullanılmaktadır. Fakat özellikle zaman serisi boyutundaki artış serilerin durağan olmaması durumunu ortaya çıkarabilmektedir. Bilindiği üzere durağan olmayan veriler ile çalışıldığında test istatistikleri güvenilirliğini yitirecek ve değişkenler arasında sahte regresyon (superior regression) problemi ortaya çıkabilecektir (Granger ve Newbold, 1974). Bu bölümde veri setimizin durağanlığının araştırılmasında kullanılan yöntemlerden kısaca bahsedilmiştir.

$$y_{it} = \rho_i y_{it-1} + X_{it} \delta_i + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

1 nolu denklemde $i = 1, \dots, N$ yatay kesit serileri, $t = 1, \dots, T$ zaman kesitini ifade etmek üzere, X_{it} modeldeki dışsal değişkenleri göstermektedir. ρ_i otoregresif katsayılar, ϵ_{it} ise hata terimleridir. Mutlak değer içinde 1'den küçük bulunması halinde seri durağan iken 1'e eşit olması serinin birim kök içerdiğini gosterir. Panel birim kök testlerinden çalışmamızda kullanılan Levin, Lin ve Chu (LLC) testi parametrelerin tüm yatay kesit değişkenler için aynı olduğu ($\rho_i = \rho$) varsayarken, Im, Pesaran ve Shin (IPS), Fisher-ADF ve Fisher-PP testleri ρ_i değerlerinin tüm yatay kesit veriler için değişken olduğu varsayımını dikkate almaktadır.

Panel veri regresyon analizlerinde kullanılan temel denklem aşağıdaki gibi gosterilebilir.

$$Y_{it} = \alpha_{it} + \beta_{kit} + \dots \beta_{kit} X_{kit} + \epsilon_{it} \quad (2)$$

$i = 1, \dots, N; \quad t = 1, \dots, T; \quad k = 1, \dots, K$

2 nolu denklem N sayıda ülkeye, firmaya, hane halkına vb. ait verilere ait panel rengresyon modelidir. Burada i; N sayıda ülkelere, firmalara ve ya da hane halkına ait verileri gostermektedir ve modelin yatay kesit kısmını oluşturmaktadır. t; zamanı gostermektedir ve modelin zaman serisi kısmını oluşturmaktadır. Panel veri regresyon analizlerinde genel olarak  model kullanılmaktadır. Bunlar Havuzlanmış Model, Sabit Etkiler Modeli ve Tesadüfi Etkiler Modelidir. Havuzlanmış modelde sabit ve eğim parametrelerinin birimlere ve zamana göre değişmediği dolayısıyla birim ve zaman etkilerinin olmadığı varsayılmaktadır. Panel veri analizinde birimler arasındaki farklılıklardan veya birimler arasında ve zaman içinde meydana gelen farklılıklardan kaynaklanan değişmeyi, modele dahil etmenin bir yolu; söz konusu değişmenin regresyon modelinin katsayılarının bazılarında veya tümünde değişime yol açtığını varsaymaktadır. Katsayıların birimlere veya birimler ile zamana göre değiştiğinin varsayıldığı modellere Sabit Etkili Modeller denilmektedir. (Pazarlıoğlu ve Grlr, 2007: 37-38) Tesadüfi Etkiler Modeli ise, sabit etkiler modelinin tüm temel varsayımlarını kabul etmekle birlikte, bireysel ve zaman etkilerinin bağımsız değişkenlerle ilişkili olmadığını varsaymaktadır (Artan, Kalaycı, 2009: 180). Söz konusu etkilerin hata terimi gibi tesadüfi olduğu varsayılır (Park 2011: 8). Çalışmada hangi modelin kullanılacağına F-testi, Likelihood-ratio test (Olabilirlik Oranı Testi), ve Hausman testi istatistikleri hesaplanarak karar verilmiştir.

4.2.2. Beck-Katz Panel Dzeltimiş Standart Hatalar

Tahmin edilen panel veri modelinde heteroskedasite, otokorelasyon veya birimler arası korelasyondan en az birinin varlığı durumunda, parametre tahminlerine dokunulmadan standart hatalar düzeltilmelidir (Tatoğlu 2012: 241). Beck-Katz (1995), söz konusu durumlar için "Panel Dzeltimiş Standart Hataları (PCSE)" nermiştir. PCSE hata terimlerinin bağımsız özdeş dağılımlı (i.i.d.) olmadığı durumlarda doğrusal panel veri modelleri için esnek genelleştirilmiş EKK yönteminin bir alternatifidir ve literatürde özellikle, birimler arası heteroskedastik ve uzamsal korelasyonlu ve otokorelasyona sahip veya otokorelasyonsuz modellerde kullanılmaktadır (STATA, 2016).

Beck-Katz (1995), tahmin için aşağıdaki aşamaları önermiştir.

1- Model EKK yöntemi ile tahmin edilir.

2- Kalıntıların örneğin AR yapısına sahip olduğu düşünülüyorsa, Prais-Winsten (1954)¹ gibi temel AR(1) düzeltme yöntemlerinde birisi kullanılarak düzeltme yapılır. Düzeltme yapıldıktan sonra kalıntılardan panel düzeltilmiş standart hatalar elde edilir.

3- β 'ların standart hatalarının doğru tahminleri "PCSE" kullanılarak tahmin edilir.

5. Ampirik Bulgular

5.1. Panel Birim Kök Testi Sonuçları

Kurulan ekonometrik modelin tahmini aşamasına geçilmeden önce kullanılan değişkenlere ait verilerin durağanlıkları literatürde yaygın bir şekilde kullanılan Levin, Lin ve Chu (2002), Im, Pesaran ve Shin (2003), Maddala ve Wu (1999) ile Choi (2001) birim kök testleri kullanılarak araştırılmıştır. Bilindiği üzere durağan olmayan veriler ile çalışıldığında test istatistiklerine dayanan çözümler güvenilirliğini yitirecek ve değişkenle arasında sahte regresyon (superior regression) problemi ortaya çıkabilecektir (Granger ve Newbold, 1974). Serilerin düzey ve birinci fark seviyeleri için sırasıyla "sabitli model" ve "sabitli ve trendli model" için birim kök testleri uygulanmış ve sonuçları Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Birim Kök Testi Sonuçları

Test Yöntemi	I(0) Sabitli Model	I(0) Sabit ve Trendli Model	I(1) Sabitli Model	I(1) Sabit ve Trendli Model	Sonuç
GOC					
LLC	-2.373***	-12.302***	-15.098***	-17.097***	
IPS	-8.451***	-0.986	-5.98***	-2.089**	
Maddala ve Wu	68.455***	52.752**	76.918***	54.117***	I(0)
Choi	59.869***	86.967***	103.991***	101.393***	
EGITIM					
LLC	-5.600***	-12.169***	-20.652***	-18.371***	
IPS	-0.896	-0.320	-7.451***	-1.389*	
Maddala ve Wu	71.916**	63.685	167.952***	92.261***	I(1)
Choi	87.915***	119.055***	250.709***	169.245***	
ISTIHDAM					
LLC	-8.55***	-19.67***	-8.29***	-15.539***	
IPS	-1.126*	-1.126	-4.959***	-0.025	
Maddala ve Wu	72.31**	81.39***	119.286***	61.040	I(0)
Choi	77.59**	126.122***	160.640***	106.769***	

¹ Prais ve Winsten (1954) hata terimleri arasında birinci dereceden ardışık bağımlılık sorunu çözmek için kullanılan yöntemler arasından en yaygın kullanılanlar ise yinelemeli Cochrane-Orcutt, Prais-Winsten ve maksimum olasılık yöntemleridir.

Tablo 2 devamı

Test Yöntemi	I(0) Sabitli Model	I(0) Sabit ve Trendli Model	I(1) Sabitli Model	I(1) Sabit ve Trendli Model	Sonuç
SANELEKT					
LLC	-2.413***	-10.690***	-11.650***	-13.235***	
IPS	1.572	-0.121	-3.519***	-0.396	
Maddala ve Wu	33.454	59.681	100.957***	62.663	I(1)
Choi	46.969	114.003***	133.574***	111.418***	
TEROR					
LLC	-3.675***	-9.405***	-15.744***	-16.414***	
IPS	1.229	0.176	-7.057***	-1.039	
Maddala ve Wu	42.064	50.95	129.016***	83.164***	I(1)
Choi	43.089	89.477***	181.727***	153.727***	

***, ** ve * sırasıyla %1, %5, %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir. Hataları normalleştirmek için her bir değişkenin gecikme uzunluğu Schwarz bilgi kriterine göre belirlenmiştir. Maddala ve Wu ve Choi testlerinde Barlett kernel metodu kullanılmış ve Bandwith genişliği Newey-West yöntemi ile belirlenmiştir.

Elde edilen bu sonuçlara göre verilen göç, okullaşma oranı, istihdam oranı, kişi başına sanayi elektrik tüketimi ve gerçekleşen terör olayı sayısı değişkenleri seviyelerinde durağandır. Bunlardan terör ve kişi başına sanayi elektrik tüketim değişkenleri trendli model için seviyelerinde durağan bulunmuştur.

5.2. Panel Regresyon Analizi Sonuçları

Şehirlerden gerçekleşen göçün açıklayıcısı olarak eğitim, istihdam, üretimin bir göstergesi olarak kişi başı sanayi elektrik tüketiminin ve son olarak terör olayı sayılarının alındığı çalışmamız için kurulan panel regresyon modeli aşağıda verilmiştir.

$$GOC_{it} = \beta_0 + \beta_1 EĞİTİM_{it} + \beta_2 İSTİHDAM_{it} + \beta_3 SANELEKT_{it} + \beta_4 TEROR_{it} + u_{it} \quad (3)$$

Denklem (1)'de ele alınmış olan değişkenlerden eğitim düzeyinin bir göstergesi olarak ortaokul düzeyinde okullaşma oranı, istihdam ve kişi başı sanayi elektrik tüketiminin işaretlerinin negatif; terör değişkeninin işaretinin ise pozitif olması beklenmektedir.

Veri setimizin homejen bir yapıya sahip olduğu ve sabit ve eğitim parametrelerinin birimlere ve zamana göre değişmediği varsayımı altında oluşturulmuş olan klasik modele karşı, gözlenemeyen etkiler veya birim ve zaman etkileri olarak da adlandırılan etkilerin modelimiz için söz konusu olup olmadığı araştırılmıştır. Söz konusu etkilerin her bir birim için tahmin edilen bir parametre gibi sabit mi yoksa hata terimi gibi tesadüf mi olduklarına ilişkin yapılan test sonuçları tablo 3'de verilmiştir. Klasik modele karşı sırasıyla sabit etkilerin ve tesadüfi etkilerin sınanmasından sonra Hausman testi ile tesadüfi etkiler ile sabit etkiler modellerinden hangisinin veri setimiz için uygun olduğu araştırılmıştır.

Tablo 3. Havuzlanmış Model, Sabit Etkiler ve Tesadüfi Etkiler Modelleri Tercihi

Test	Hipotez	Sonuç
F-Testi	H ₀ : Klasik model uygundur. H ₁ : Sabit etkiler modeli uygundur. $H_0: \mu_i = \lambda_i = 0$	F(25, 152) = 366.55*** Prob: 0.0000 H ₀ hipotezi reddedilir.
Likelihood-ratio test (Olabilirlik Oranı Testi)	H ₀ : Klasik model uygundur. H ₁ : Tesadüfi etkiler modeli uygundur $H_0: \sigma_\mu = \sigma_\lambda = 0$	χ^2 [2] 576.067*** Prob: 0.0000 H ₀ hipotezi reddedilir.
Hausman Testi	H ₀ : Katsayılar arasındaki fark sistematik değildir.(Tesadüfi Etkiler Modeli geçerlidir). H ₀ : Sabit etkiler tahmincisi geçerlidir.	χ^2 [4] 1.39 Prob: 0.8464 H ₀ hipotezi reddedilemez.

***, **, ve * sırasıyla %1, %5, %10 anlamlılık düzeylerini; köşeli parantezler serbestlik derecelerini göstermektedir.

Veri setimizde sabit birim ve/veya zaman etkilerinin varlığının sınanması için veri setinin birimlere göre farklılık gösterip göstermediğinin sınanması amacıyla F-testi yapılmıştır. Burada değişkelere ait verilerin birimlere ve/veya zamana göre değer aldığı kısıtsız model, birimlere göre farklılığın önemli olmadığı kısıtlı model bir başka ifade ile klasik model ile karşılaştırılmıştır. $H_0: \mu_i = \lambda_i = 0$, hipotezi reddedilerek sabit etkilerin olduğu sonucuna varılmıştır. Veri setimizde tesadüfi birim ve/veya zaman etkilerinin varlığının sınanması için LR olabilirlik oranı testi kullanılmıştır. $H_0: \sigma_\mu = \sigma_\lambda = 0$, hipotezleri test edilmiş ve tesadüfi etkilerin olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonucun elde edilmesinin ardından Hausman testi ile bu iki modelin birbirlerine karşı üstünlükleri araştırılmıştır. Elde edilen test sonucu tesadüfi etkiler modelinin sabit etkiler modeline karşı üstün olduğu sonucunu vermektedir.

Hausman testi sonucuna göre veri setimiz için uygun modelin tesadüfi etkiler modeli olarak belirlenmesinin ardından Genelleştirilmiş EKK yöntemi kullanılarak model tahmin edilmiştir. Elde edilen sonuçlar tablo 4'de verilmektedir.

Tablo 4. Tesadüfi Etkiler Modeli Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: GOC	Katsayılar
EGITIM	-253.367 (0.307)
ISTIHDAM	128.947 (0.557)
SANELEKTR	-0.599 (0.919)
TEROR	-41.264 (0.721)
Sabit	-5646.84 (0.701)
Gözlem Sayısı	182
Grup Sayısı	26
R ² (Grup İçi)	0.014
R ² (Gruplar Arası)	0.030
R ² (Toplam)	0.026
σ_μ birim hata öğersinin standart sapması	55894.982

Tablo 4 devamı

Bağımlı Değişken: GOC	Katsayılar
σ_u atık hata ögesinin standart sapması	8019.732
ρ Rho – birim hata varyansı / birleşik hata varyansı	0.980
Levene, Brown ve Forsythe'nin Testi Heteroscedasticity	W0-df[25, 156] 3.390***
	W50-df[25, 156] 2.095***
	W10-df[25, 156] 3.390***
Bhargava, Franzini ve Narendranathan'ın Durbin-Watson testi	1.217
Baltagi-Wu, LBI Testi	1,703
Pesaran CD testi	12.958***

***, **, ve * sırasıyla %1, %5, %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir ($P > |z|$ için). Parantez içindeki değerler olasılık değerlerini, köşeli parantezler serbestlik derecelerini göstermektedir.

Tahmin sonuçlarının yorumuna geçilmeden önce elde edilen ampirik bulgular istatistiki hipotezler ışığında yorumlanmış ve modelin bilinen varsayımların geçerliliğini sağlayıp sağlamadığı araştırılmıştır. Birim hata ögesinin standart sapması σ_u , 55894.982 ve artık hata ögesinin standart sapması σ_{μ} , 55894.982 bulunmuştur. Birim hata ögesinin varyansının birleşik hata varyansı içindeki payını veren ρ değeri 0.980 şeklinde yüksek bir orana sahiptir. Bu sonuç, veri setimizde ele aldığımız alt bölgelere ait zaman değişmezi değişkenlerin öneminin fazla olduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle bağımsız değişkenlerle ilişkisiz olan ve hata terimlerinde ifade edilen zaman değişmezi değişkenlerinin önemi fazladır.

Hata terimlerinde değişen varyans sorununun test edildiği Levene, Brown ve Forsythe'nin Testi sonuçlarına göre, "birimlerin varyansları eşittir" şeklindeki H_0 hipotezi reddedilmiş ve değişen varyans sorunu olduğu sonucuna varılmıştır. Hata terimlerinde otokorelasyon sorununun varlığı Bhargava, Franzini ve Narendranathan'ın Durbin-Watson testi ve Baltagi-Wu tarafından önerilen LBI (yerel en iyi değişmez) testleri ile sınanmıştır. Her iki test için de edilen değerler 2 kritik değerinden küçük olduğundan hata terimlerinde birinci dereceden otokorelasyon olduğu sonucuna varılmıştır. Son olarak birimler arası korelasyon ilişkisinin olup olmadığı Pesaran CD testi ile araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre "birimler arası korelasyon yoktur" şeklindeki temel hipotez reddedilmiş ve birimler arasında korelasyonun olduğu sonucuna varılmıştır.

5.3. Beck-Katz Panel Düzeltilmiş Standart Hatalar İle Tahmin Sonuçları

Heteroskedasite, otokorelasyon ve birimler arası eşzamanlı korelasyon durumlarında hata teriminin varyans kovaryans matrisi (Ω) birim matrise eşit değildir. Bu durum büyük örneklerle çalışıldığı zaman tutarsızlığa neden olmakta fakat etkinliği etkilememektedir. Bir başka ifade ile varyanslar ve dolayısıyla standart hataların, t ve F istatistiklerinin ve R^2 'nin güven aralıklarının geçerliliği etkilenmektedir. Beck-Katz (1995), tarafından önerilen ve değişen varyans sorunun ve birimler arası korelasyonun olduğu, hata yapısının birimlere özgü AR(1) sürecine sahip olduğu durum için "panel düzeltilmiş standart hatalar (PCSE)" kullanılarak elde edilmiş sonuçlar tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5. Beck-Katz Panel Düzeltilmiş Standart Hatalar ile Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: GOC	Katsayılar
EGITIM	492.550*** (0.000)
ISTIH DAM	-530.503*** (0.002)
SANELEKTR	-0.901 (0.934)
TEROR	464.720* (0.094)
Sabit	20903.78*** (0.009)
Gözlem Sayısı	182
Grup Sayısı	26
Her gruptaki min. gözlem sayısı	7
Wald Testi	χ^2 [4] 20.89***
R ²	0.05

***, **, ve * sırasıyla %1, %5, %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir ($P > |z|$ için). Parantez içindeki değerler olasılık değerlerini, köşeli parantezler serbestlik derecelerini göstermektedir.

Tüm parametreler istatistiki olarak anlamlılığını sınavan Wald testine göre tüm parametreler istatistiki olarak anlamlıdır. EGITIM değişkenine ait katsayı pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı çıkması ortaokul düzeyinde ki okullaşma oranındaki artışın şehirlerden verilen göçü arttırdığını ortaya koymaktadır. Elde edilen katsayıları yorumlayacak olursak, ortaokul düzeyindeki okullaşma oranındaki 1 birimlik oransal artış 493 kişilik bir göç yaşanmasına sebep olmaktadır. İstihdamın verilen göç üzerindeki etkisi beklendiği gibi negatif çıkmıştır. Elde edilen katsayı istatistiksel olarak anlamlıdır ve istihdam oranındaki 1 birimlik oransal artışın şehirden gerçekleşen göçü 531 kişi kadar azaltacağını ifade etmektedir. Analizden elde edilen diğer bir istatistiksel olarak anlamlı sonuç ise terör olaylarıdır. Terör olayları değişkenine ait parametrenin işareti beklendiği gibi negatiftir ve terör olaylarındaki bir birimlik artışın şehirden 465 kişilik bir göçe sebep olacağı sonucunu vermektedir.

Sonuç

Türkiye’de gerçekleşen iç göçün belirleyicisi olarak eğitim düzeyi, istihdam, üretim ve terör olaylarının alındığı analizimiz, TÜİK alt bölge sınıflandırmasına göre oluşturulmuş, 21 alt bölgeye ait verilerden oluşan panel veri seti kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Söz konusu alt bölgeler illerin ekonomik, sosyal, kültürel ve coğrafi yönlerden benzerlik göstermelerine ve toplam nüfus büyüklüklerine göre belirlenmektedir. İlgili testler kullanılarak Havuzlanmış Model, Sabit Etkiler ve Tesadüfi Etkiler Modelleri Arasında Tercih yapılmış ve söz konusu 21 alt bölgeye ait veri setimiz için tesadüfi etkiler modelinin geçerli olduğu sonucuna varılmıştır. Tesadüfi etkiler modeli önce Genelleştirilmiş EKK yöntemi kullanılarak tahmin edilmiştir. Fakat elde edilen sonucun varsayımları sağlamaması nedeniyle daha sonra model Beck-Katz Panel Düzeltilmiş Standart Hatalar kullanılarak koşulmuştur.

Beck-Katz Panel Düzeltilmiş Standart Hatalar kullanılarak elde edilen sonuçlara göre okullaşma oranındaki artış göçü arttırmaktadır. Çünkü genç bireylerin, çoğu zaman alilerinin de teşvikiyle, özellikle Türkiye’nin doğu ve güney doğu bölgelerindeki kronikleşmiş sorunlar, çoklukla kırsal kesimlerde karşılaşılan ekonomik sorunlar ve yetersizlikler nedeniyle büyük şehirlere göç etmek

istemeleriyle ilişkili olabilir. Türkiye'nin göç alan bölgeleriyle göç veren bölgeleri arasındaki ekonomik farklılıklar, eğitim seviyesinin artmasıyla birlikte gelişmiş bölgelere doğru göçün gerçekleşmesini anlamlı kılmaktadır. İstihdam oranındaki artışlar bölgeden dışarıya doğru gerçekleşen göçü azaltıcı etki yapmaktadır. Sanayi üretiminin bir göstergesi olarak ele aldığımız Kişi Başına Sanayi Elektrik Tüketimi (KWh)'nin etkisi istatistiki olarak anlamsız bulunmuş olmasına rağmen sanayi üretiminin artması istihdam oranını da arttıracak ve verilen göçü azaltacaktır.

Analiz sonucunda, verilen göçün nedenlerinden birinin de terör olaylarının olduğu ortaya konmuştur. Özellikle işsizlik ve terörizmin bölgelerin sosyo-ekonomik şartlarını yakından ilgilendirmekte ve bölge dışına gerçekleşen göçü arttırmaktadır. Ayrıca terör sebebi ile büyük oranda okulların kapalı kalması, öğretmen açığı, gençleri sosyal ve sportif yönden meşgul edecek tesislerin yetersizliği söz konusu bölgede üretimi, istihdamı ve eğitimi de olumsuz etkilemektedir.

Kaynakça

- Aile Araştırma Kurumu, (1998). *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Terör Nedeniyle Göç Eden Ailelerin Sorunları*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, No: 115: Ankara.
- Aksoy, M. (2004). Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde terörün neden ve sonuçları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(1):1-9.
- Artan, S., & Kalaycı, C. (2009). İnternetin uluslararası ticaret üzerine etkileri: OECD ülkeleri örneği. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 10(2):175-187.
- Ay, Y. (2013). İç göçlerin emniyet ve asayişe etkisi. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*. 2(1): 35-56.
- Ayata, S. (1989). Toplumsal çevre olarak gecekondulu ve apartman. *Toplum ve Bilim*, Sayı:46/47, İstanbul: Birikim Yayınları.
- Bahar, H. İ. (2015). *Sosyoloji*. İstanbul: Hayat Yayınları, 5. Baskı.
- Bayhan, V. (1996). *Türkiye'de iç göçler ve anomik kentleşme*. II. Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç, Ankara: DİE Yayını, No: 2046, 178-194.
- Beck, N., & Katz, J. N. (1995). What to do (and not to do) with time-series cross-section data. *American Political Science Review*, 89: 634-47.
- Boyer, G.G., & Hatton, T.J. (1997). Migration and labour market integration in late and nineteenth-century England and Wales. *Economic History Review*, 4: 697-734.
- Ceritli, İ., Sunar, B., & Demirci, M. (2005). Ülkemizin iç göç yapısındaki değişim ve bu sürecin nüfus yapısına etkileri. 14. İstatistik Araştırma Sempozyumu 5-6 Mayıs 2005, Ankara.
- Choi, I. (2001). "Unit root tests for panel data". *Journal of International Money and Finance*, 20(2):249-272.
- Çağlar, A. (2011). *Türkiye'de Sığınmacılar*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Çakır, S. (2011). Türkiye'de göç, kentleşme/gecekondulu sorunu ve üretilen politikalar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23: 209-222.
- Çelik, F. (2007). Türkiye'de iç göçler: 1980-2000. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(1):87-109.
- Çiçekli, B., & Demir, O.Ö. (2015). AB'ye katılım sürecinde Türkiye'nin düzensiz göç deneyimi" içinde ATAUM, (2015). *Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Süreci Bağlamında Düzensiz Göçle Mücadele*, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Deniz, T. (2014). Uluslar arası göç sorunu perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(1): 175-204.
- DİE. (1997). *Toplum ve Göç*, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Mersin.
- Elmastaş, N., & Yılmaz, S. (2015). Van ilinde göçler, *Turkish Studies*, Volume 10(10): 403-428.

- Ercilasun, M., Gencer, E. A. H., & Ersin, Ö. Ö. (2011). *Türkiye'deki iç göçleri belirleyen faktörlerin modellenmesi*. International Conference On Eurasian Economies, 12-14 Ekim, Bişkek, Kırgızistan, 319-324.
- Erkan, R., & Bağlı, M. (2005). Göç yoksulluk alanlarında kentle bütünleşme eğitimi: Diyarbakır örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22(1): 105-124.
- Es, M., & Ateş, H. (2004). *Kent yönetimi, kentleşme ve göç: sorunlar ve çözüm önerileri*. Sosyal Siyaset Konferansları, 48. Kitap, İstanbul, 205-248.
- Gökburun, İ. (2014). Yüksekova ilçesinde nüfus hareketleri: 1980-2013 döneminde yaşanan göçün nedenleri ve sonuçları. *Coğrafya Dergisi*, 29: 99-119.
- Gökhan, A., & Filiztekin, A. (2008). *The determinants of internal migration in Turkey*. paper presented at International Conference on Policy Modelling (EcoMod2008), Berlin, Germany, 2-4 July 2008. Erişim Tarihi: 08.08.2016, http://www.sabanciuniv.edu/HaberlerDuyurular/Documents/DD20080710163820/abstract_migration.pdf
- Granger, C. W. J., & Newbold, P. (1974). Spurious regressions in econometrics. *Journal of Econometrics*, 2.2: 111-120.
- Greenwood, M. J. (1985). Human migration theory, models, and empiricial studies. *Journal of Regional Science*, 25(4): 521-544.
- Gündüz, M., & Yetim, N. (1997). *Terör ve Göç*. II. Ulusal Sosyoloji Kongresi-Toplum ve Göç Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları, No:5.
- Gür, T. H., & Emel, U. (2004). Türkiye'de kentlere göçün nedenleri, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(1): 23-38.
- Gürbüz, M., & Karabulut, M. (2008). Kırsal göçler ile sosyo-ekonomik özellikler arasındaki ilişkilerin analizi. *Türk Coğrafya Dergisi*, (50): 37-60.
- Güreşçi, E. (2011). Türkiye'de köyden kente göç ve düşündürdükleri. *Sosyoekonomi*, 15(15): 125-135.
- HÜNEE, (2006). *Türkiye göç ve yerinden olmuş nüfus araştırması*, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara: İsmat Matbaacılık Yayıncılık.
- Ihlamur-Öner, S. G. I. ve Şirin Öner, N. A. (2012). *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Im, K.S., Pesaran, M.H., & Shin, Y. (2003). Testing for unit roots in heterogeneous panels. *Journal of Econometrics*, Vol. 115: 53-74.
- İçduygu, A., & Sirkeci, İ. (1998a). *Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri 75. Yılda Köylerden Şehirlere*, (Ed.) Oya Baydar, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, s. 249-268.
- İçduygu, A., Sirkeci İ. & Aydıngün, İ. (1998b). Türkiye'de İçgöç ve İçgöçün İşçi Hareketlerine Etkisi. *Türkiye'de İçgöç*, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, s. 207-244.
- İçduygu, A., Erder, S. & Gençkaya, Ö. F. (2014). *Türkiye'nin uluslararası göç politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet oluşumundan ulus-ötesi dönüşümlere*. İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi & MiReKoc Araştırma Raporları.
- Karabulut, K., & Polat, D. (2007). *Türkiye'de yaşanan göç olgusu üzerine bir alt bölge uygulaması*. 8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi, 24-25 Mayıs, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Kaya, A., & Erdoğan, M. M. (Der.) (2015). *Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*, Türk İdari Araştırmalar Vakfı, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkez (HUGO) ile İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kaya, E. (2007). *Kentleşme ve Kentleşme*, 2.Baskı., İstanbul: Okutan Yayıncılık.
- Kazgan, G. (1971). *Milli Türk Devletinin Kuruluşu ve Göçler*, İktisat Fakültesi Mecmuası, No.1-4: 313-331.
- Keleş, R. (2010). *Kentleşme Politikası*, 11. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi.
- Kıray, M. (1982). *Toplumsal Değişme ve Kentleşme*. Kentsel Bütünleşme, Ankara.
- Kıray, M. B. (2007). *Kentleşme Yazıları*. Bağlam Yayıncılık.

- Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). Türkiye'de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3): 163-184.
- Kurt, H., (2003). *Türkiye'de Kent – Köy Çelişkisi*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Kutal, G. (1992). *Türkiye'de İşsizliğin Yapısal Sorunları*. II. İstihdam Haftası Tebliğleri, İİBK Yayınları, Ankara.
- Levin, A., Lin, C.F., & Chu, C. (2002). Unit root tests in panel data: asymptotic and finite-sample properties, *Journal of Econometrics*, Vol. 108: 1-24.
- Maddala, G.S., & Wu, S. (1999). A Comparative study of unit root tests with panel data and a new simple test. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 61: 631-652.
- Mccarty, J. (1998). *Death and Exile* (Ölüm ve Sürgün), 7. Baskı, Çev: Bilge Umar, İnkilap Yayınları, İstanbul.
- Mutlu, S. (1990). Bölgesel İç Ticaret Hadleri, Kırsal Refah ve İç Göçler. *Ekonomi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(11): 69-87.
- Özbay, F. (2001). *Nüfus ve Kalkınma Göç Eğitim Demokrasi, Yaşam Kalitesi*, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdüleri Enstitüsü Yayını, Ankara.
- Park, H. M. (2011). *Practical guide to panel data modeling: A step by step analysis using STATA*, Public Management and Policy Analysis Program. Graduate School of International Relations. International University of Japan.
- Parnwell, M. (1993). *Population Movements and the Third World*. Routledge, London.
- Pazarlıoğlu, M.V. (2007). İzmir örneğinde iç göçün ekonometrik analizi. *Yönetim ve Ekonomi. Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14 (1), 121-136.
- Pazarlıoğlu, M.V., & Gürler, Ö.K., (2007). Telekomünikasyon yatırımları ve ekonomik büyüme: panel veri yaklaşımı", *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, Cilt:44, Sayı:508.
- Prais, S. J., & Winsten, C. B. (1954). Trend estimators and serial correlation, *Working Paper 383*, Cowles Commission.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye 'de iç göç olgusu ve kentleşme. *Türkiyat Araştırmaları*, 5:33-44.
- Sevim, Y. (2001). Terör Nedeniyle Elazığ'a Göç Eden Ailelerin Çocuklarının Eğitim Durumu. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 11 (2): 259-268.
- Sezal, İ. (1997). *Göçler ve şehirleşemeyen şehirler*. Toplum ve Göç, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, 20-22 Kasım 1996, Mersin, Ankara, s. 147-151.
- Speare, A., & Harris, J. (1986). "Education, earnings and migration in Indonesia", *Economic Development and Cultural Change*, 34(2): 223-244.
- STATA, (2016). *Stata Paket Programı El Kitabı*, (<http://www.stata.com/manuals13/xtxtpcse.pdf>, Erişim tarihi: 08.04.2014.
- Şeker, D., Sirkeci, İ., & Yüceşahin, M. M. (Der.) (2015). *Göç ve Uyum*, Transnational Press, London.
- Şen, M. (2014). Türkiye'de iç göçlerin neden ve sonuç kapsamında incelenmesi", *Çalışma ve Toplum*, 1: 231-256.
- Tarih Vakfı, (1998). *Türkiye'de İçgöç*, Bolu-Gerede, 6-8 Haziran 1998.
- Tekeli, İ. (1982). *Türkiye'de Kentleşme Yazıları*, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Tekeli, İ. (2008). *Göç ve Ötesi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- TÜİK, (2016). İşgücü İstatistikleri. Erişim tarihi: 11.03.2016 (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007)
- Yalçın C. (2004). *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Yamak, R., & Yamak, N. (1999). Türkiye'de gelir dağılımı ve iç göç. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1) :16-28.
- Yenigül, S. B. (2005). "Göçün kent mekânı üzerine etkileri", *G.Ü. Fen Bilimleri Dergisi*, 18 (2): 273-288.
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2012). *Panel Veri Ekonometrisi: Stata Uygulamalı*, Beta Yayınevi, İstanbul.

